

بسم الله الرحمن الرحيم

نگاهی به برنامه‌های آتی مراکز پژوهشی وزارت آموزش و پرورش و پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

دکتر فرهاد کریمی - سرپرست پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

پژوهش به منزله فرایند تولید دانش بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای، ابزار بهبود مستمر و توسعه جوامع انسانی است. پژوهش در آموزش و پرورش در چارچوب اساسنامه پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، سند زیرنظام پژوهش و سایر اسناد بالادستی، فعالیت‌های ماموریت‌گرا است. در این چارچوب ترویج ایده پژوهش برای عمل مورد تاکید است.

وظایف و کارکردهای پژوهش در این چارچوب عبارتند از:

۱- توسعه، تحول و ارتقای پیوسته کیفیت نظام تعلیم و تربیت، نوآوری و بهسازی و متناسب سازی آن با تغییرات

ملی و جهانی و تدوین الگوهای نظری بومی و رصد نوآوری‌ها و رویکردهای جدید

۲- پیش‌بینی چالش‌ها، مسایل و بحران‌های پیش روی نظام تعلیم و تربیت از طریق پایش مداوم نحوه عملکرد نظام

و رصد مسایل

۳- تشخیص مسایل و بحران‌ها و توصیه راه‌های مقابله از طریق مرور و پیگیری روندهای امور در تعلیم و تربیت و

مقایسه آن با شاخص‌های مطلوب و تولید اطلاعات لازم درباره میزان درستی عملکرد نظام تعلیم و تربیت

۴- توسعه فرهنگ پژوهش و پرسشگری در بین همه کارگزاران تعلیم و تربیت از سطح ستاد آموزش و پرورش تا

مدرسه و در بین دانش‌آموزان

فعالیت‌های پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش در دو طبقه اصلی قرار می‌گیرد:

الف - پاسخگویی به نیازهای پژوهشی وزارت آموزش و پرورش

ب - مدیریت پژوهشی و بهبود مستمر امور پژوهشی وزارت آموزش و پرورش

الف - خرده محورهای طبقه اول (پاسخگویی به نیازهای پژوهشی وزارت آموزش و پرورش) به شرح زیر هستند:

۱- کمک به نظام آموزش و پرورش در جهت شناسایی مساله‌ها و آسیب‌ها به خصوص آسیب‌هایی که متوجه معلمان، مدارس، دانش آموزان، فرایند یادگیری، پیشرفت تحصیلی و مدیریت مدارس است. لازم است پژوهشگاه در مورد آسیب‌های تهدید کننده کارکردهای تربیتی و آموزشی معلمان و مدارس، هشیارتر و فعال‌تر عمل کند.

۲- تولید دانش و اطلاعات مورد نیاز وزارت آموزش و پرورش جهت اجرای بهینه و ظایف آن (دانش مربوط به فرایندهای مدیریت، برنامه‌ریزی و اجرا در سطح کلان وزارت آموزش و پرورش و تحلیل محیط بیرونی و درونی آموزش و پرورش و دانش مربوط به فرایند تدریس خرد و رویدادهای یاددهی- یادگیری در سطح کلاس درس و تحلیل و تبیین عوامل همبسته)

۳- مطالعات آینده پژوهی - روند پژوهی و سیاست پژوهی در جهت تعیین نیازهای آتی جامعه

۴- تغییر نگرش و فرهنگ جامعه در خصوص مهم شمردن آموزش و پرورش (در این زمینه برنامه‌ریزی پژوهشی صورت گیرد که از چه راهی می‌شود نگرش جامعه و مسئولان رانسبت به آموزش و پرورش بهبود بخشید تا جامعه و مسئولین آموزش و پرورش را مهم بشمارند)

۵- برقراری ارتباط نزدیک بین بخش پژوهش و بخش اجرا در وزارت آموزش و پرورش، جهت بررسی، شناسایی و حل مسایل نظام آموزش و پرورش

۶- تبیین مفاد و دلالت‌های نظری و عملی اسناد تحولی نظام تعلیم و تربیت (از قبیل رویکردهای آموزشی، شیوه‌های یادگیری و ... آموزش پژوهش محور) و پیشنهادهایی برای ارتقای آن در برنامه‌ها به خصوص برنامه های تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت معلمان

۷- توسعه راهبردهایی برای تسهیل همراهی و همکاری خانواده با طرح‌های تحولی آموزش و پرورش

۸- تبیین و تسهیل بکارگیری روش‌های جدید آموزش در فرایند یاددهی- یادگیری

ب- خرده محورهای طبقه دوم (مدیریت پژوهشی در وزارت آموزش و پرورش)

بخش پژوهشی وزارت آموزش و پرورش با وظایف و تکالیف سنگینی مواجه است. با توجه به ماهیت پیچیده و تودرتوی امر تربیت انسان، در شرایط عادی پاسخگویی به نیازهای پژوهشی آموزش و پرورش دشوار و طاقت فرسا اما قابل انجام است، در صورتی که بخش پژوهش بخواهد پشتیبانی‌های پژوهشی لازم برای اجرای مفاد سند تحول بنیادین و برنامه‌های ۶ زیر نظام مفصل سند تحول را به عمل آورد، به حمایت و پشتیبانی ساختاری و اختصاص ظرفیت اجرایی بیشتر نیاز دارد. مهمترین نیاز در چارچوب پژوهشگاه و بخش پژوهش وزارت آموزش و پرورش، درک و آسیب شناسی وضعیت موجود فرایندها و روش‌ها، بهبود مستمر و ارتقای کیفیت در بخش‌های اصلی مدیریت پژوهشی در آموزش و پرورش (تعریف و تعیین مساله‌ها و موضوعات پژوهشی، اجرای پژوهش، ارزشیابی پژوهش، اشاعه و کاربردی یافته‌های پژوهشی) است. مدیریت پژوهش نظیر هر نوع مدیریت تخصصی دیگر، مستلزم توجه به حوزه‌های زمینه، درون‌داد، فرایند و برون‌داد و مستلزم روش علمی، همراه با کار دقیق و نظارت مستمر و تاکید بر تناسب بین درون‌داد - برون‌داد و کیفیت محصولات پژوهشی است.

- اصول حاکم بر اقدامات در حوزه مدیریت پژوهشی عبارتند از:

- ۱- توجه به اصول و آموزه‌های مدیریت اسلامی و اخلاق کارگزاران از منظر حضرت امام علی (ع) و سفارشات معصومین (علیهم السلام) در امر مدیریت
- ۲- پاسخگویی، اعتماد سازی، اقدام به موقع، شفافیت، مشارکت جویی، توسعه سلامت سازمانی، ارتقای فرهنگ سازمانی و بهبود تعهد سازمانی در حوزه پژوهش
- ۳- توجه به دیدگاه‌ها و نظرات ذینفعان پژوهش‌های آموزشی (اعضای هیات علمی و اساتید دانشگاه‌ها، انجمن‌های علمی کشور در حوزه علوم تربیتی و زمینه‌های وابسته، مسئولین آموزش و پرورش، سیاستگذاران، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران امر تربیت، پژوهشگران و کارشناسان مرتبط با تعلیم و تربیت، خانواده‌ها، مدیران مدارس، معلمان، مربیان و دانش‌آموزان).

- مهمترین اقدامات و برنامه‌های پژوهشگاه در چارچوب مدیریت پژوهش می‌توانند به شرح زیر باشند:

- ۱- شناسایی مهمترین آسیب‌ها در حوزه‌های اصلی فرایندهای مدیریت پژوهشی پژوهشگاه و ارائه برنامه یا راهکار برون رفت
- ۲- توجه به بهبود کیفیت در عرصه‌های پژوهشی (از طرز فکرها و نگرش‌ها و باورها به کارآمدی و کارگشایی پژوهش گرفته تا اصلاح مدل و گفتمان مساله یابی، مساله شناسی و اولویت یابی و اصلاح فرایند تعریف و اجرای طرح‌های پژوهشی)
- ۳- نیازهای پژوهشی و مساله‌های محوری وزارت آموزش و پرورش در دو دسته نیازهای آنی و آتی می‌باشند. جهت احصاء نیازها می‌توان از سیاستهای ابلاغی رهبر انقلاب در حوزه تعلیم و تربیت، اسناد تحولی، اسناد زیرنظام ها، متن برنامه‌های وزیر محترم، نظرات خبرگان مرتبط با میدان عمل و گروه‌های پژوهشی متخصص، نتایج طرح‌های پژوهشی پیشین به خصوص فراتحلیل‌ها و واقعیت‌های اجرایی و عملیاتی برخاسته از میدان عمل بهره گرفت. در این میان نباید از نیاز سنجی‌های سنجیده، هدفمند و دقیق غفلت نمود.
- ۴- بهره‌مندی از طرح‌های مناسب و با کیفیت و متناسب با بوم موضوع برای پژوهش‌ها و استفاده از انواع طرح‌های کمی، کیفی یا ترکیبی
- ۵- افزایش سهم طرح‌های آینده پژوهی، سیاست پژوهی، روند پژوهی و مطالعات طولی در سبد انواع طرح‌های پژوهشی
- ۶- اجرای صحیح طرح‌های پژوهشی، و نظارت تکوینی و تراکمی بر کیفیت طرح‌های پژوهشی،
- ۷- اشاعه هنرمندانه و ظرفیت سازی جهت کاربست یافته‌های پژوهشی در پرتو اشاعه مناسب --- نیز بهره‌مندی از روابط عمومی پژوهشی موثر و اطلاع‌رسانی به موقع،
- ۸- گسترش پژوهش‌های متقاضی محور، مساله محور با توجه به ماموریت‌های اصلی وزارت آموزش و پرورش (معاونت‌ها و سازمان‌های حوزه ستادی)
- ۹- جستجو و اجرای راهبرد موثر برای بهره‌مندی موثر مدارس از نتایج تحقیقات
- ۱۰- توسعه ارتباطات اعضای هیات علمی پژوهشگاه با فعالیتهای حوزه ستادی وزارت- ادارات کل آموزش و پرورش استانها و مدارس- بخصوص برقراری ارتباط با مدارس
- ۱۱- مدیریت، تولید، انتشار و ارتقای کیفیت فصلنامه‌های علمی- پژوهشی، و ارتقای عامل تاثیر (IF) آنها
- ۱۲- تالیف و ترجمه کتاب‌های نیازسنجی شده

- ۱۳- تدوین گزارش های تحلیلی و کارشناسی در مورد مسایل روز نظام تعلیم و تربیت جهت انعکاس به سیاستگذاران آموزش و پرورش
- ۱۴- تقویت همکاری های پژوهشی در سطح ملی و بین المللی، تاکید بر گسترش فعالیت گروه های پژوهشی
- ۱۵- توسعه همکاری با انجمن های علمی - بخصوص انجمن های علمی معلمان
- ۱۶- گسترش آموزش های پژوهشی و کادر سازی، بهبود کیفیت کارگاه های آموزشی
- ۱۷- تکریم پژوهشگران و اعضای هیات علمی - اساتید - مولفان و مصنفان
- ۱۸- تقدیر از تجارب موفق در حوزه مدیریت پژوهشی
- ۱۹- توسعه برگزاری هدفمند و موثر همایش ها و نشست های علمی - تخصصی - نشست های مساله یابی پژوهشی و پژوهش انگیزی
- ۲۰- برگزاری، توسعه و تقویت کرسی های ترویجی، نظریه پردازی، نقد، مناظره و نظورری در مجموعه وزارت آموزش و پرورش
- ۲۱- گسترش فرهنگ پژوهش (شامل ۱- برگزاری بهینه مراسم هفته پژوهش، ۲- تقدیر از کتاب سال علوم تربیتی ۳- تقدیر از مقاله سال علوم تربیتی، ۴- انتخاب تجارب برتر اقدام پژوهی و درس پژوهی، ۶- آموزش پژوهش محور، ۷- پژوهش های دانش آموزی، ۸- آموزش پژوهش برای معلمان)
- ۲۲- تشویق تولید مقاله علمی - پژوهشی، علمی - ترویجی توسط پژوهشگران
- ۲۳- حمایت موثر از پایان نامه های کارشناسی ارشد و رساله های دکتری در جهت پاسخ به مساله های نظام آموزشی
- ۲۴- اشاعه یافته های پژوهشی (نشست های علمی و جلسات ارائه یافته ها، تکیه بر استخراج مقاله علمی - پژوهشی از طرح های پژوهشی مصوب، چاپ مقاله در نشریات علمی، سایت پژوهشگاه - خبرنامه آموزشی، تحلیلی)
- ۲۵- کاربست نتایج پژوهش ها (۱- تولید بسته های کاربردی: پیام متن، راهکار، آیین نامه و ... ۲- معرفی نتایج پژوهش ها و توجیه جنبه های کاربردی آنها از طریق همایش - کارگاه، نشست)
- ۲۶- توسعه و به روز آوری پایگاه اطلاعات پژوهشی وزارت آموزش و پرورش (سازمان پژوهش، پژوهشگاه، شورای تحقیقات استان ها، کمیته های پژوهشی معاونت ها و سازمان های حوزه ستادی)

ج - مهمترین استلزامات

تحقق برنامه‌های پژوهشی فوق ، مستلزم اقدامات زیر است:

۱- بازنگهداشتن باب نظریه پردازی و نظر ورزی در حوزه تربیت و زمینه های وابسته و تشویق نواندیشی در مبانی نظری و عملی تربیت و بسته ندانستن باب اجتهاد فکری در عرصه تربیت (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نباید مانع خلاقیت فکری پژوهشگران تعلیم و تربیت شود)

۲- بهبود و توسعه ساختار و تشکیلات پژوهشی وزارت آموزش و پرورش و رسمیت بخشیدن به فعالیت های پژوهشگاه در حوزه کاربست تحقیقات - همکاری های علمی پژوهشی - ارتباطات پژوهشی

۳- اجرای صحیح و دقیق مفاد اسناد بالادستی در حوزه پژوهش (نقشه جامع علمی کشور، قانون برنامه ششم توسعه، اساسنامه پژوهشگاه، سند زیر نظام پژوهش و ارزشیابی)

۴- ارتقاء جایگاه و نقش پژوهش در تصمیم گیری های سازمانی وزارت آموزش و پرورش از طریق فعال سازی شورای سیاستگذاری تحقیقات و احیای دبیرخانه آن و بازسازی و فعال سازی ظرفیت های نیمه فعال یا غیر فعال ساختاری در بخش پژوهش

۵- هماهنگی و فعال سازی کمیته های پژوهشی معاونت ها و سازمان های حوزه ستادی، شورای تحقیقات ادارات کل آموزش و پرورش استانها و بخش های پژوهش مناطق آموزش و پرورش و مدارس

۶- الزام همه بخش های وزارت آموزش و پرورش - بخصوص شورای عالی آموزش و پرورش - به ارائه پیوست پژوهشی برای طرح ها و برنامه های اجرایی خود

۷- توجه همزمان به واقعیت های نظام آموزش و پرورش (آنچه در حال حاضر در فضای واقعی کلاس های درس و مدارس روی می دهد) و مفاد اسناد تحولی و هدف های بلند آن در برنامه ریزی و اجرای طرح های آموزشی و پرورشی در عرصه ملی

۸- برنامه ریزی برای اجرایی کردن مفاد اسناد زیرنظام های شش گانه سند تحول (مطالعات امکان سنجی، تهیه طرح های پایلوت و اجرای آن ها)

۹- اختصاص سهم بیشتر از بودجه آموزش و پرورش به پژوهش (کل بودجه تخصیص یافته به پژوهش های آموزشی ناچیز است)

۱۰- فراهم آوردن فضای گفتگو، همکاری، تبادل نظر و تشریک مساعی بین پژوهشگران و مجریان

۱۱- تاکید بر حضور فعال تر پژوهشگاه در فرایند پژوهش در شورای تحقیقات استانها

۱۲- تاکید بر روابط تعاملی، گفتگو و همکاری بین بخش پژوهش و بخش اجرا در وزارت آموزش و پرورش برای

تبیین و هم فهمی مساله ها و استخراج راه حل ها

۱۳- به رسمیت شناختن شان و جایگاه و تقویت کمی و کیفی بدنه کارشناسی پژوهشگران آموزش و

پرورش، کارشناسان تعلیم و تربیت حوزه ستادی، گروه های پژوهشی، انجمن های علمی و حلقه های فکری در

شناسایی و مفهوم سازی مساله های مبتلا به نظام آموزشی و راه حل های آنها

۱۴- ارزشیابی شاخص های آموزشی و پرورشی در گستره ملی به منظور شناسایی آسیب ها و تنگناها (اقداماتی از

قبیل: سنجش ملی و معتبر برون دادهای آموزشی، تحلیل و تبیین آمارهای آموزش و پرورش و....)

۱۵- توسعه سهم و نقش پژوهش های معلمان و مدیران مدارس - حمایت از پژوهش های خود انگیخته معلمان-

حمایت از اقدام پژوهی معلمان- شناسایی و اشاعه ابتکارات آموزشی و تربیتی معلمان و مدیران مدارس

۱۶- رسمیت بخشیدن به طرح های اقدام پژوهی معلمان، مدیران مدارس، کارشناسان ستاد، ادارات کل آموزش و

پرورش استانها و ادارات مناطق آموزش و پرورش، به منزله یک برنامه کیفیت بخشی آموزشی